

PSYCHOPATÉ *versus* BYTOSTNÉ JÁ

psychologická eseje

Jan Škrdlík

10.7.2022

KNIHOVNA NOVÉHO SUPRAREALISMU

Je to jen pár dní, co jsem dočetl populárně naučnou knihu španělského psychologa Iñaki Piñuela *Amor Zero*. Autor v ní pojednává způsob fungování tzv. *integrovaných psychopatů* v rámci jejich partnerských vztahů. Obzvláštní pozornost přitom věnuje technikám, které tito nebezpeční sociální predátoři používají, aby svůj protějšek ovládli, co nejvíce zneužili a následně zničili (nejen proto, že jim to přináší potěšení). Pro své okolí ovšem vytvářejí přesvědčivou masku „normálnosti“ a „neškodnosti“. Často ani odborníci neprohlédnou onu ďábelskou hru plnou manipulací a lstí, neboť podlehnou speciálnímu charismatu, kterým tito jedinci vesměs disponují. Tzv. *integrovaní psychopati* se navíc od těch „neintegrovaných“ tím, že „nepřestupují zákon“ (jejich taktiky se odvíjejí „pouze“ na poli morálně-sociálním), ale právě tím jsou obzvlášť nebezpeční, neboť společnost jejich působení podceňuje. K jejich obvyklým mistrovským kouskům patří to, že sami sebe nastíní jako oběti svých skutečných obětí, takže různí „hrdinní zachránci“ (kteří se vždy najdou), se pak (v domněnání, že chrání zdánlivě tu „postiženou“ stranu) účastní nadšeného lynčování domnělého útočníka. K těmto „hrdinným zachráncům“ (podle Piñuela) mohou patřit bohužel dokonce i sami nedostatečně poučení psychologové a psychoterapeuti, kteří neprohlédnou ďábelskou hru toho, kdo je v celé hře tím skutečným sociálním predátorem.

Nemám zde ale v úmyslu přibližovat čtenáři vynikající Piñuelovu knihu jako takovou; ta ostatně ani (pokud vím) zatím v češtině tak jako tak není k dispozici. Chci se spíše zamyslet nad jedním jejím aspektem, ve kterém se prolíná téma *integrovaných psychopatů* s tématem *bytostného Já*. Obě tyto zdánlivě diametrálně rozdílné kategorie spolu úzce souvisí. Pokud přijmeme tezi, že naše (v lepším případě) *zdravé bytostné Já* je výrazem harmonie mezi vědomou a nevědomou částí naší psyché (tzv. *psychická celost*), pak by nás asi nemělo udivit, že oběťmi *integrovaných psychopatů* se stávají spíše lidé s narušenou harmonií právě v této oblasti. Řečeno jednoduše: Ten, kdo má zdravé sebevědomí, bude vždy odolnější vůči útokům na psychologické bázi než ten, kdo ho nemá. A zde se dostávám o krůček dál ve své úvaze.

Při četbě Piñuelovy studie o dvou fázích psychopatovy aktivity – 1) ovládnutí oběti 2) její následné zničení – jsem si nemohl nevzpomenout na text písně zpěvačky Taylor Swift *Blank Space*. (Píseň je doplněna velmi výmluvným videoklipem.) Písně z rádia a internetu v dnešní době obsadily místo, které dříve patřilo lidové slovesnosti. V textu nacházíme řadu archetypů a souvislostí, které podobně jako například různé národní pohádky chtějí informovat, varovat, poučit... Píseň *Blank Space* natolik ovládla celosvětový „literární“ prostor, že už je možné pokládat ji za jakýsi prototyp novodobé „lidové slovesnosti“. Proto její slova použiji i v rámci své eseje o souvislostech mezi

problematikou *psychopatie* a *bytošného Já*, tedy *vnitřní integrity*, k čemuž se její text mimořádně hodí, jak čtenář brzy pochopí. V úvodu písně slyšíme verš:

„Mohu si tě přečíst jako časopis.“

Ano, toto je klíčový moment! Psychopat „přečte“ nitro svého budoucího „hostitele“, na kterém pak bude parazitovat, lépe, než je schopen ho „přečíst“ on sám. Toto je obzvláště důležité! Žijeme v době, kdy právě *relevantní informace* má hodnotu zlata. Ví-li něco, co ty nevíš, mám nad tebou strategickou výhodu. Ví-li o tobě sám něco, co ty sám o sobě nevíš, pak bude pro mne v budoucnu snadnější tebou manipulovat. Jeden příklad za všechny: Ví o tobě, že jsi ješitný. Ty sám to o sobě ale nevíš. Formou vhodných lichotek tě tedy mohu kdykoliv „opít rohlíkem“... Osoba s narušenou *psychickou celostí* se k tomuto účelu obzvláště hodí, a to zejména, pokud si na úrovni ega supluje falešnými nereálnými představami o sobě samé své chybějící sebevědomí.

Příběh psychopata a jeho oběti (nejen) proto pokračuje dál. Na jeho průběhu se shodují jak Piñuelova studie, tak i text písně *Blank Space*:

„Rudé rty, obloha bez mráčků“, „Můžu ti ukázat neuvěřitelné věci“, „Ukradené polibky, sladké lži“, „Jsi můj král, láska, a já jsem tvá královna“.

Ano, toto je další fáze. Piñuel ji označuje jako „love bombing“. Všichni jsme se s tímto termínem setkali v souvislosti s popisy technik nejrůznějších zhoubných náboženských sekt a jiných maligních organizací. Neudiví nás tedy, že zmíněná manipulativní technika patří rovněž i do nepostradatelného arzenálu *integrovaných psychopatů* v rámci jejich partnerských vztahů. Rozdíl mezi „love bombing“ a projevy skutečné zamilovanosti je bohužel na první pohled velmi těžko postřehnutelný. Jedno může být snadno zaměněno za druhé. Až teprve pozdější vývoj ukáže, oč se jednalo, ale to už je většinou pozdě... Opět zde platí, že osoby s narušenou *psychickou celostí*, tj. s nějakou disharmonií v rámci svého *bytošného Já* jsou zranitelnější vůči tomuto druhu útoku. Důvodem podle Piñuela je, že se většinou jedná o lidi, kteří v dětství neobdrželi dostatek nepodmíněné lásky, a proto jsou náchylní k tomu, hledat ji bez žádoucí zdravé obezřetnosti v dospělém věku kdekoliv a kdykoliv. A *integrovaný psychopat* to ví... Příběh tedy pokračuje:

„Zjistím si, co chceš, a na měsíc se stanu tvou vysněnou dívkou.“

Ano, tato pasáž bude pro mou esej velmi podstatná. Piñuel píše o vytvoření „spřízněné postavy“ – jakési osoby „dvojníka“ vnitřního *Já* oběti. Zde se ocitáme tváří v tvář velikému paradoxu: Postava, za kterou se *integrovaný psychopat* vydává je zcela smyšlená, v reálu neexistuje. Na druhé straně je tato postava vytvořena podle skutečné předlohy – *bytošného Já* oběti – se kterou sama oběť nemá dostatečné spojení, ale útočník ji vnímá. A právě to je paradox! Výsledkem není čirá lež, ale něco daleko nebezpečnějšího – polopravda. Útočník se pro svou budoucí kořist stává „nepostradatelným“, neboť jí v jistém slova smyslu nahrazuje její ztracené spojení s jejím vlastním „ztraceným“ *bytošným Já*. Umožnit oběti takové spojení ale samozřejmě není konečným cílem predátora. Jedná se spíše o dílčí techniku, která vytváří v oběti pocit závislosti na útočnickovi a tím i možnost přejít (bez nebezpečí

předčasného ukončení vztahu) do jeho další fáze – fáze agrese a „ukázání odvrácené tváře“. Piñuelova studie i text písně *Blank Space* se zde opět vzácně shodují:

„Dokážu z ničeho nic naprosto obrátit, jsem zahrada růží plná trnů“, „Budeš sotva popadat dech“, „Zbude ti nepěkná jizva“.

Ano, pokračovat v hraní role „spřízněné osoby“ by už v této chvíli bylo zbytečným plýtváním energií. Oběť je chycena. Neuteče. Byla v ní vytvořena závislost na útočnickovi a bude se do jeho „náručí“ vracet tak jako tak – drogově závislý se totiž znovu a znovu vždy vrátí pro svou drogu. Nechme ale opět promluvit Taylor Swift:

„Stejně se ke mně vrátíš, protože, drahý, jsem jako noční můra přestrojená za sen.“

O jaký sen se jedná? Jaký sen postava v písni *Blank Space* pro oběť ztělesňuje? Mám za to, že kdesi hluboko v podvědomí se jedná o sen nalezení vlastní nezpochybnitelné identity. A oběť propadá iluzi, že klíč k tomuto kýženému nálezu má v rukou útočník. Proto ve vztahu setrvává, přestože to pro ni má fatální důsledky. Závislost v rámci vztahu mají ovšem obě strany. V případě predátora se jedná o závislost na moci, která podle mnohých autorů představuje tu vůbec nejnebezpečnější formu závislosti. Opojená pocitem všemohoucnosti postava písně *Blank Space* v jednu chvíli posměšně poznamenává na adresu svého protějšku:

„Až bude po všem, můžeš mi říct, jestli to všechno stálo za tu bolest.“

Závislost na moci ovšem nebude ukojena jedním ojedinělým aktem. Nebude ukojena nikdy. Bude zapotřebí opakovat tento akt znovu a znovu donekonečna:

„Mám dlouhý seznam bývalých milenců, mám na tom seznamu jedno nepopsané místo (blank space), zlato, a napíšu na něj tvé jméno.“

Poslední, závěrečná výpověď ve videoklipu je vyjádřena *nonverbálně* – řečí těla. Zpěvačka klečící nad nehybným tělem přemožené oběti mrkne spiklenecky pravým okem do kamery. Všechno byla jen zábavná hra. Nic nebylo doopravdy. Na prostranství v exkluzivním voze přijíždí další milenec – příští oběť. Levá tvář zpěvačky-herečky je odvrácená. To je ta strana, která podle odborníků nejvíce zobrazuje emoce. Stejně bychom z ní nic podstatného nevyčetli – všechny city byly totiž pouze hrané, byly jen součástí role. Jediný, kdo cítil skutečné emoce byla oběť. Podle Piñuela je emoční chudost a plochost *psychopatů* také důvodem toho, proč tito predátoři poté, co dokonají akt zneužití, mají potřebu své „úlovky“ zlikvidovat (v lepším případě „pouze“ na psychologické úrovni). Připomínají jim totiž příliš jejich vlastní ubohost ve sféře citů. Jejich eliminací tedy alespoň symbolicky vyjádří svou převahu i v této oblasti, přestože ji ve skutečnosti nemají.

Vrátím se zde znovu k otázce vyslovené v písni: „Můžeš mi říct, jestli to všechno stálo za tu bolest?“ Tak tedy, ptám se (už ne *Taylor Swift*, ale *já*) tentokrát ale bez původního ironického podtónu: Stálo to za tu bolest? V tomto bodě se názor Iñaki Piñuela a můj budou maličko lišit. Psychologova odpověď je jednoznačné NE. Za tu bolest to v žádném případě nestálo a nestojí! Má odpověď: Souhlasím s Piñuelem. Ve většině případů tomu tak je, tedy platí jasné NE – smysl to určitě nemělo a nemá. Existuje ovšem jedna výjimka...

Pro lepší pochopení mého postoje, se trochu vraťme v příběhu zpět. Tentokrát ale uděláme malou odbočku. Budeme se nyní více než na osobu predátora soustředit na osobu oběti.

Z předcházejícího textu jasně vyplývá, že máme před sebou člověka, který prochází procesem palčivého hledání vlastní identity. Osobní identita (podle Junga) je výsledkem procesu *individuace*, a ta je zase vázána na *psychickou celost – bytostné Já*. Náš *identitu hledající jedinec* propadá pocitu, že sám nemá prostředky k tomu, aby svou *psychickou celost* našel. Jedná se samozřejmě o jakési nevědomé, ale ve svém důsledku o to silnější iracionální přesvědčení. Je zde ovšem jedna osoba, která jeho *bytostné Já* vidí jasně a je schopna ho zrcadlově zobrazit, takže se konečně přinejmenším alespoň na chvíli zviditelní, když už ne nic jiného. Paradoxně se jedná o osobu *psychopata*. Podvědomí našeho *identitu hledajícího jedince* vyhodnotí situaci a dá svolení, aby se psychopat přiblížil. A začne hra na život a na smrt. Doslova! Záměr oběti – vlastní *celost*, záměr predátora – lov potravy (v případě *integrovaných psychopatů* „pouze“ potravy na psychické úrovni). Kdo zvítězí? Podle Piñuela vítězství nad psychopatem není možné. Jediná správná strategie je okamžitý útěk.

Ať už se věci mají tak či onak, náš „hledač identity“ paradoxně své *bytostné Já* nakonec spatří. Problém je v tom, že ho zahlédne pouze jako *externalizovaný* obraz sebe sama v postavě svého „partnera“. Právě proto v hororových příbězích upíři nejsou vidět ve fyzických zrcadlech; jsou totiž (ve fázi lovu) dokonalým zrcadlem své budoucí kořisti, ale sami v této podobě ve skutečnosti neexistují. Není tedy co zobrazit...

A co, kdyby... Co kdyby takto *externalizovaná* podoba sebe sama byla pochopena jako především jakýsi cenný návod, co přesně hledat ve vlastním nitru? Motivy „upíra“ pak přestanou hrát roli, on byl pouze nástrojem na cestě k poznání. V pohádce by to takto dobře přece dopadnout mohlo, nebo ne? Jsou pohádky nositelkami pravdivých poselství? Zkušený psycholog ví, že ano. Tento dobrý konec je určitě možný. Ale co s upírem? Jak se ho zbavit dříve, než nás zlikviduje, vysaje, eliminuje? Pro nalezení odpovědi na tuto otázku bych chtěl nabídnout následující úvahu, a tou zakončím svoji esej.

Vciťme se na chvíli do role oběti *integrovaného psychopata*. Nacházíme se ve fázi, kdy jasně cítíme, jak nás tento vztah ničí, ale přesto nejsme schopni ho ukončit. Cítíme, že nám v tom něco brání, ale nevíme, co to je. Je to dáno jednou zcela zásadní skutečností, kterou sice prozatím ještě nevidíme, ale která proto není méně skutečná: *Integrovaný psychopat* je na jedné straně strůjcem násilí vůči naší osobě, ale na straně druhé také nositelem informace o našem *bytostném Já*. Obojí je beznadějně promícháno navzájem. Podvědomě cítíme, že když ho neodeženeme, on nás zničí, ale pokud ho ze svého života vymažeme, jako bychom vymazali kus sebe samých. Je to rozhodování mezi dvěma zly, mezi dvěma možnostmi, z nichž ani jedna není dobrá. A nakonec se rozhodneme ve vztahu zůstat...

Správná není ani *první* možnost, ani *druhá*, ale až ta *třetí*, která nás dosud nenapadla. Oddělit pravdu, kterou nám o nás psychopat sdělil od něj samotného. Nejsou totéž – jsou to dvě entity. Pravdu si ponechejme a psychopata vyžeňme, respektive utečme před ním...

Je toto všechno tvůj příběh? Podařilo se ti to? Gratuluji! Našel (našla) jsi sám (sama) sebe a zároveň je nyní ve tvém životě o jednoho upíra méně? Pak se patrně stal zázrak...

Tak tedy, šťastný nový život, milý čtenáři...

Dei Gratia!